

Людиноцентризм творчості Тараса Шевченка

Антропоцентричні теорії у різних модифікаціях були і залишаються актуальними питаннями наукових досліджень. Життя людини, її інтереси та переживання, питання національної ідеї, свободи, людської гідності висвітлювали як історики, так і філософи, а особливо помітне місце ця проблема посіла у поетів та письменників. Дослідники історії української філософії одностайно стверджують, що характерною особливістю української філософської думки є людиноцентризм. Як зазначає дослідник історії філософії І. Мірчук, українська філософія в центрі своїх розвідок поставила не чисту абстракцію, а людину, її долю, її життя та його сенс [2, 719].

Сьогодні, вшановуючи 200 річчя від народження Великого генія українського народу – Тарса Григоровича Шевченка, неможливо не відмітити тієї найбільш характерної риси його творчості – антропоцентризм. Саме цю особливість український дослідник Дмитро Чижевський назвав «основною рисою цілої духовної постаті» поета. «... І природа, і історія, і культура – мистецтво, наука, релігія – усе має значення і цінність лише і виключно в залежності від цього загального і універсального вихідного пункту – від людини, її переживань, бажань, потреб, страждань» [4, 138]. Навіть для характеристики нації поет обирав конкретну людську постать – «матір», «стареньку матір», «заплакану матір», Прометея тощо.

Людина у творчості Шевченка має національне «обличчя» – є втіленням як національного, так і вселюдського. В руслі цих думок читаємо заклик Шевченка: «Будьте люди!». Ідея Шевченкового людинолюбства була також підмічена Іваном Франком у статті «Тараса Шевченка і його «Заповіт». Зокрема Іван Франко пише: «Всі оті люди, що живуть у поемі і котрим однаково спочувати мусить чи то поляк, чи німець, чи француз, вони українці, думають і чують по українськи». [3, 467].

Наукові розробки І. Дзюби, М. Жулинського, Ю. Барабаша, В. Шевчука, В. Смілянської, Н. Яковенко та інших вчених допомагають нам переомислити творчий доробок видатного поета, великого українського пророка. Сучасні Шевченкознавчі дослідження успішно набувають свого розвитку, відзначаються новизною та актуальністю вивчення творчості поета. Для багатьох поколінь українців Тарас Шевченко означає дуже багато, ми читаємо і перечитуємо його поезії, знаємо їх напам'ять, співаємо та цитуємо їх, проте, нам всім видається, що ми не все знаємо про нього, про його геніальні ідеї та переконання. Звісно

все, що геніальне неможливо однозначно зрозуміти, пояснити, виокремити для себе як дороговказ, тому на сьогодні можна цілком впевнено ставити за мету зробити спробу здійснити системний аналіз творчості Тараса Шевченка на предмет його людиноцентризму.

Іван Дзюба у своєму дослідженні, присвяченому Тарасові Шевченку слушно відмітив: «Тараса Шевченка ми розуміємо настільки, наскільки розуміємо свій час і Україну в ньому» [1, 9]. Ці слова можуть звучати в будь-який час і для кожного українця, а навіть і для людини іншої національності та місцепроживання, як настанова ще і ще раз перечитати Шевченкові твори, аби збагнути та вивірити свою любов до рідного краю, до народу.

Шевченко виступив за права свого народу в епоху формування національних держав шляхом духовних та освітніх змін. Він був прихильником саме так званої народної волі, тому, як пише Іван Дзюба, «в Шевченковій поезії немає панського гасла «вольності», а є народне «воля». Це принципово різні речі. Він сподівався на боротьбу народу за своє визволення, а не за права шляхти» [1, 77].

Всім своїм героям Шевченко бажає віри, надії, любові, щастя, свободи, шанує вічні, загальнолюдські цінності. Тарас Шевченко підмічає проблеми соціальної несправедливості, гнівно і гостро її висміює:

Он глянь, – у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, – бо нічим обути
Княжат недорослих; а он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують...
...А онде під тином
Опухла дитина – голоднеє мре,
А мати пшеницю на панщині жне... [5, 203].

Уболіваючи за нужденний люд, поет виливає свою ненависть до гнобителів та безжалісно їх критикує:

І звір того не зробить дикий,
Що ви, б'ючи поклони,
З братами дієте... Закони,
Катами писані, за вас [5, 386].

Мрія про те, що український нарід зможе позбудиться панівного ярма була у Шевченка найзаповітнішою. У відомих творах, таких, як: «Сон», «Кавказ», «Як умру, то поховайте», «Я не нездужаю, нівроку...» та інших ми бачимо поета в образі Велетня сили та духу, який готовий все своє життя віддати за свободу свого народу. Шевченкові близька і

дорога кожна людина, він бажає кожному зміни на краще, вірить, що тільки творча праця принесе доброту, щастя, світле майбуття:

Роботящим умам,
Роботящим рукам
Перелоги орать,
Думать, сіять, не ждять
І посіяне жать
Роботящим рукам!.. [5, 546].

Шевченко не просто засуджує імперію, він переконаний у неминучості її кінця: «Умруть / Ще не зачатіє царята» («І Архімед, і Галілей...»). Разом з тим поет твердо вірить у моральну відбудову світу:

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі [5, 553].

Шевченків гуманізм не є наслідом якоїсь певної доктрини, тобто якоїсь «абстрактної ідеї людяності» – в осердді поетового світу перебуває «людина сама по собі, в своєму реальному бутті». В людині він цінує перш за все вічні, загальнолюдські якості, і не має значення, якої нації людина, якої віри, соціального стану. Ніколи Шевченко не принижував і не вивищував свій народ, він цілковито присвятив себе служінню рідному народові, жив його життям та його проблемами. Тому сучасна людина, яка носить у своїй душі високі ідеали ніколи не омине Шевченкового «Кобзара» – книги, яка адресовна кожному живущому поколінню.

Список літератури

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006.
2. Мірчук І. Історія української філософії / Мірчук І. Енциклопедія українознавства: У 2-х т., кн. 2. – Мюнхен-Нью-Йорк, 1949.
3. Франко Іван. Тарас Шевченко і його «Заповіт». Зібрання творів у 50-ти томах. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 34. – с. 386 – 388.
4. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Київ: Орій, 1992. – С. 138-151.
5. Шевченко Т. Г. Кобзар [Текст] / Т. Шевченко. – К.: Дніпро, 1980. – 613 с.